

Astma, allergi, medicinska kontroller och framtida yrke

Carolina Bigert, med dr, överläkare, specialist i yrkes- och miljömedicin

Centrum för arbets- och miljömedicin, Region Stockholm och Institutet för miljömedicin, Karolinska Institutet

Disposition

- Astma och allergi i yrkeslivet
- Lagstadgade medicinska kontroller i arbetslivet och inför praktik
- Rådgivning till personer med astma/allergi om deras yrkesval
- Några patientfall

Förekomst av astma

- Cirka 8 % av befolkningen i Sverige har någon form av astma.
- Omkring 15 % av alla nyinsjuknanden i astma i vuxen ålder beräknas vara orsakade av arbetsmiljön! (bl. a pga allergen).
- Risken för att utveckla astma i arbetslivet är större om man har haft astma i barndomen och om man har allergi och eksem.
- Risken för återfall i astma efter flera års symtomfrihet är ca 25 %.
- De som redan har astma kan också försämrats av arbetsmiljön.

www.camm.regionstockholm.se

Symtom vid astma

- Andnöd
- Hosta
- Pipande och väsande ljud när man andas
- Försämrade kondition

Det typiska för sjukdomen är att lufthindret varierar!

Kroniskt, inflammatoriskt tillstånd i luftvägarna. Luftrören blir känsliga för irritation.

Besvären kommer t.ex. när man är förkyld, när man anstränger sig, när man utsätts för något man är allergisk mot, eller när man utsätts för olika irriterande ämnen i luften.

Symtom vid astma, forts.

- **Allergisk astma:**

- Besvär då man kommer i kontakt med det man är allergisk mot.
- Exempel på vanliga allergen är pollen från björk, timotej och gråbo, pälsdjur.
- Även t.ex. mjöldamm, vissa allergiframkallande kemiska ämnen mm.

- **Icke-allergisk astma:**

- Exempel på sådant som kan ge besvär är luftvägsinfektion, ansträngning, inandning av kall och fuktig luft, damm, kemiska ämnen, rök, starka dofter.

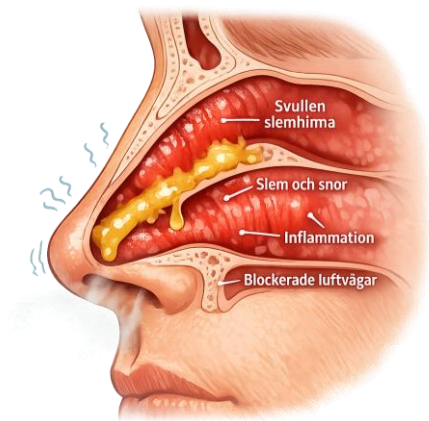
Ofta har man en blandning av allergisk och icke-allergisk astma.

Alla astmatiker reagerar mer eller mindre på olika typer av retning av luftvägarna!

Rinit

- **Inflammation i näsans slemhinna.**
- **Vanliga symtom:** Nästäppa, snuva, nysningar.
- Allergisk rinit och icke-allergisk rinit.
- Besvär när man utsätts för det man är allergisk mot eller när man kommer i kontakt med irriterande ämnen, t.ex. olika typer av damm eller kemiska ämnen.
- Var 5:e tonåring har allergisk rinit!
- **Det är vanligt att rinitbesvär utvecklas till astma!**

Några exempel på riskyrken för astma och allergier

- Frisör
- Bagare, konditor
- Tandtekniker
- Målare
- Billackerare/industrilackerare
- Träarbetare
- Svetsare
- Hudterapeut/nagelteknolog
- Ögonfransförlängare
- Florist

ORSAKSAKTORER TILL ARBETSBETINGAD ASTMA

	Ämne	Exponerade yrken/arbetsmiljöer
Allergisk astma		
Högmolekylära ämnen	Mjöl, enzymer, Skaldjur, äggpulver, kaffeböna Spannmålsdamm Djurprotein (urin från gnagare, djurepitel) Latex i skyddshandskar Pollen	Bagare Livsmedelsindustri Jordbrukare Djurskötare, forskare Sjukvårdspersonal Florister

Allergisk astma

Lågmolekylära
ämnen

Isocyanater (både allergiska
och icke-allergiska mekanismer
påvisade), (Vanliga isocyanater är
TDI, HDI, MDI, HDMI),
Cyanoakrylater ("superlim")
Akrylater (i vissa fall)

Syraanhydrider
Reaktiva färger
Blekmedel (persulfater), vissa färger
Kolofonium

Trädamm från vissa exotiska
hårda träslag

Billackerare, gummindustriarbetare, snickare,
färgtillverkning, tillverkning och användning
av polyuretanplast

Bilglasmontörer, ögonfransförlängare
Tandtekniker, plasttillverkning, kemisk
processindustri, nagelteknologer
Tillverkning av vissa hårdplaster

Textilarbetare

Hårfrisörer

Lödare, elektronikmontörer (flussmedel vid
lödning). Dansare (för friktion mot golvet)

Träarbetare, snickare

Icke-allergisk
astma

Klorgas, svaveldioxid

Processindustri

Okänd mekanism
eller båda

Sex-värt krom

Svetsning i rostfritt stål

Lagstadgade medicinska kontroller vid vissa exponeringar på arbetet (gäller alla arbetstagare, inte enbart elever på praktik)

- Skolans huvudman/rektorn och arbetsgivaren har ett gemensamt ansvar för att arbetsplatsen är säker innan elever påbörjar yrkesutbildning eller praktik.
- Det ska ha gjorts en **riskbedömning av arbetsmiljön** redan innan praktiken.
- Vissa exponeringar och arbetsuppgifter medför krav på att anordna **medicinska kontroller** eller andra undersökningar för de elever som ska utföra arbetsuppgifterna.
- Det ska också göras en bedömning av om elevens fysiska och psykiska mognad är tillräcklig för att kunna utföra arbetsuppgifterna.

Varför behövs medicinska kontroller i arbetslivet?

- Vissa särskilt riskfyllda arbetsuppgifter
- Rimliga riskreducerande åtgärder räcker inte
  - Riskfria produktionsalternativ finns ej eller är orimligt dyra/komplicerade etc.
  - Riskreducerande åtgärder vid källan finns ej eller är orimligt dyra etc.
  - Personlig skyddsutrustning finns ej eller är otillräckliga
- Alla individer bör/får ej utföra sådant riskfyllt arbete
  - Visst arbete måste därför ske vid förhöjd risk för ohälsa/skada
  - **Individer med särskild känslighet för risken eller bristande förutsättningar bör/får ej utföra arbetet**
  - Skydda individen och/eller omgivningen

Vad är medicinsk kontroll?

- Lagstadgad hälsokontroll under behörig läkares ledning (särskild läkarkompetens t ex på företagshälsovård eller skolhälsovård).
- Anpassas efter yrke/exponering, tex byggnadsarbetare/vibrationer, sprutlackerare/allergiframkallande kemiska produkter.
- Kan t.ex. innefatta:
  - Läkrintervju, läkarundersökning
  - Sjuksköterskekontroll, frågeformulär
  - Provtagning – Blodprover, Funktionstester, tex lungfunktion, syn, hörsel, kondition
  - Rådgivning om risker och hur arbeta hälsosamt
  - Bedömning av lämplighet för arbetet – ev. Tjänstbarhetsintyg. Tjänstbarhetsintyg = kan bli avstängd från att sysselsättas med arbetsuppgiften.
  - **Före påbörjat arbete, ibland redan i skolan tex inför praktik**
  - Periodiskt återkommande under yrkeslivet

Myndigheter med krav på hälsa och funktionsförmåga i arbetet

- **Arbetsmiljöverket:** Har ett uppdrag av regeringen att se till att arbetsmiljölagen efterföljs. Därför har de tagit fram föreskrifter som förtydligar arbetsmiljölagen, t ex ”Medicinska kontroller i arbetslivet”.
- **Transportstyrelsen:** Medicinska krav för yrkesverksamhet inom vägtrafik, sjöfart, järnvägs- och flygtrafik
- **Plikt- och prövningsverket:** Polis, Kriminalvård, Tull, Försvarsmakten
- **Övriga:**
  - Strålskyddsmyndigheten
  - Livsmedelsverket

Arbetsmiljöverkets föreskrifter

Medicinska kontroller i arbetslivet (AFS 2023:15)

- Regler om medicinska kontroller
- När de ska göras (för vissa exponeringar beror det på hur mycket och hur ofta man exponeras), t. ex. före arbetet påbörjas och sedan regelbundet återkommande
- Vad som ska ingå
- Kompetenskrav för att få utföra kontrollen

Andra föreskrifter från Arbetsmiljöverket, exempel

- Systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2023:1)
- Planering och organisering av arbetsmiljöarbete (AFS 2023:2)
- Gränsvärden för luftvägsexponering i arbetsmiljön (AFS 2023:14)

Föreskrifterna inkl. uppdateringar finns på Arbetsmiljöverkets hemsida! (www.av.se)

Arbetsmiljöverkets föreskrifter, forts.

Arbetsmiljölagen

Elever vid alla typer av skolor omfattas av arbetsmiljölagen...

...och arbetsmiljölagen gäller vid allt praktiskt och teoretiskt arbete som eleverna utför.

I arbetsmiljölagen finns åldersgränser för arbete...

...den som är under 18 år räknas som minderårig...

...och särskilda regler gäller för minderåriga.

Medicinska kontroller i arbetslivet, forts.

Medicinska kontroller behöver enligt föreskriften (AFS 2023:15) anordnas **med tjänstbarhetsintyg** (behörig läkare bedömer om personen är tillräckligt frisk för att få utföra en viss typ av arbete eller arbetsuppgifter, trots att det generellt sett finns en risk för att arbetet kan ge ohälsa) vid arbete med:

- **fibrosframkallande damm** (asbest, kvarts och vissa syntetiska oorganiska fibrer)
- **bly, kadmium, kvicksilver**
- allergiframkallande kemiska produkter (**diisocyanater, syraanhydrider, etylcyanoakrylater, metylcyanoakrylater**)
- arbete som innebär stor fysisk ansträngning (**klättring med stor nivåskillnad, rök- och kemdykning, dykeriarbete**).

Den som inte godkänns kan stängas av från arbetet!

Medicinska kontroller i arbetslivet, forts.

Medicinska kontroller behöver enligt föreskriften (AFS 2023:15) anordnas, men utan tjänstbarhetsintyg, vid arbete med:

- **vibrationer (hand/arm)**
- **nattarbete**
- vissa allergiframkallande kemiska produkter (**epoxiplastkomponenter, formaldehydhartser, akrylater**)
- **handintensivt arbete**

Personen ska få rådgivning men kan inte stängas av från arbetet!

Exempel på medicinska förhållanden som kan utgöra hinder för arbete, beroende av vilken exponering

- Arbeten med exponering för **fibrosframkallande damm** (t.ex. kvartsdamm, asbestdamm, för byggnadsarbetare, stenarbetare m.fl.):
  - **Lungsjukdom/neysatt lungfunktion** (astma, KOL, m.fl.)
- Arbeten med exponering för vissa **allergiframkallande kemiska produkter** (t.ex. diisocyanater och cyanoakrylater, för billackerare, reparation/service, målare, ögonfransförlängare m.fl.):
  - **Lungsjukdom/neysatt lungfunktion** (astma, KOL, m.fl.)
- Yrken där man exponeras för **bly, kadmium, kvicksilver** (t.ex. vid elektronikåtervinning, vissa plåtarbetare, vissa målare m.fl.):
  - Njursjukdom, nedsatt njurfunktion, blodsjukdom m.fl.

Exempel på medicinska förhållanden som kan utgöra hinder för arbete, beroende av vilken exponering

- **Rök-/kemyrkare** (brandman), **Dykare**, **Klättring med stor nivåskillnad** (>13 meter), tex stolpe, stege, träd (el, tele, radiokommunikation mm):
  - Hjärt-/kärlsjukdomar, **lungsjukdomar**, diabetes, neurologiska sjukdomar, epilepsi, nedsatt syn, hörsel, balans, neuropsykiatriska sjukdomar, beroende/missbruk m.fl.
- **Vibrationsexponering** händer/armar (t.ex. byggnadsarbetare, bilmekaniker, stenarbetare):
  - Kärlsjukdomar, diabetes, neurologiska sjukdomar m.fl. (Kan ej bli avstängd)
- **Nattarbetare** (t.ex. transporter, sjukvård, hotell, nyhetsmedia)
  - Diabetes, svårhanterade kroniska sjukdomar, m.fl. (Kan ej bli avstängd)

Sammanfattning medicinska kontroller i arbetslivet

- Många yrkesgrupper berörs av medicinska krav från myndigheter inför start i yrket och fortsatt yrkesverksamhet, t ex enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter ”Medicinska kontroller i arbetslivet”.
- Reglerna gäller i många fall redan under utbildning/praktik. Skolans huvudman/rektorn och arbetsgivaren har ett gemensamt ansvar under utbildning.
- Elevhälsan och företagshälsovården är viktiga resurser i arbetsmiljöarbetet och för medicinska kontroller.
- Vid vissa exponeringar risk för avstängning eller att man inte ens får börja på arbetet eller praktiken, vid tex vissa sjukdomar.

Råd kring yrkesval

Personer med **astma eller andra lungsjukdomar** riskerar att försämrans i arbeten där man utsätts för mycket damm, rök, kemikalier och starka dofter! Och **får inte utföra vissa arbetsuppgifter!** Exempel på arbeten som kan vara olämpliga för personer med astma:

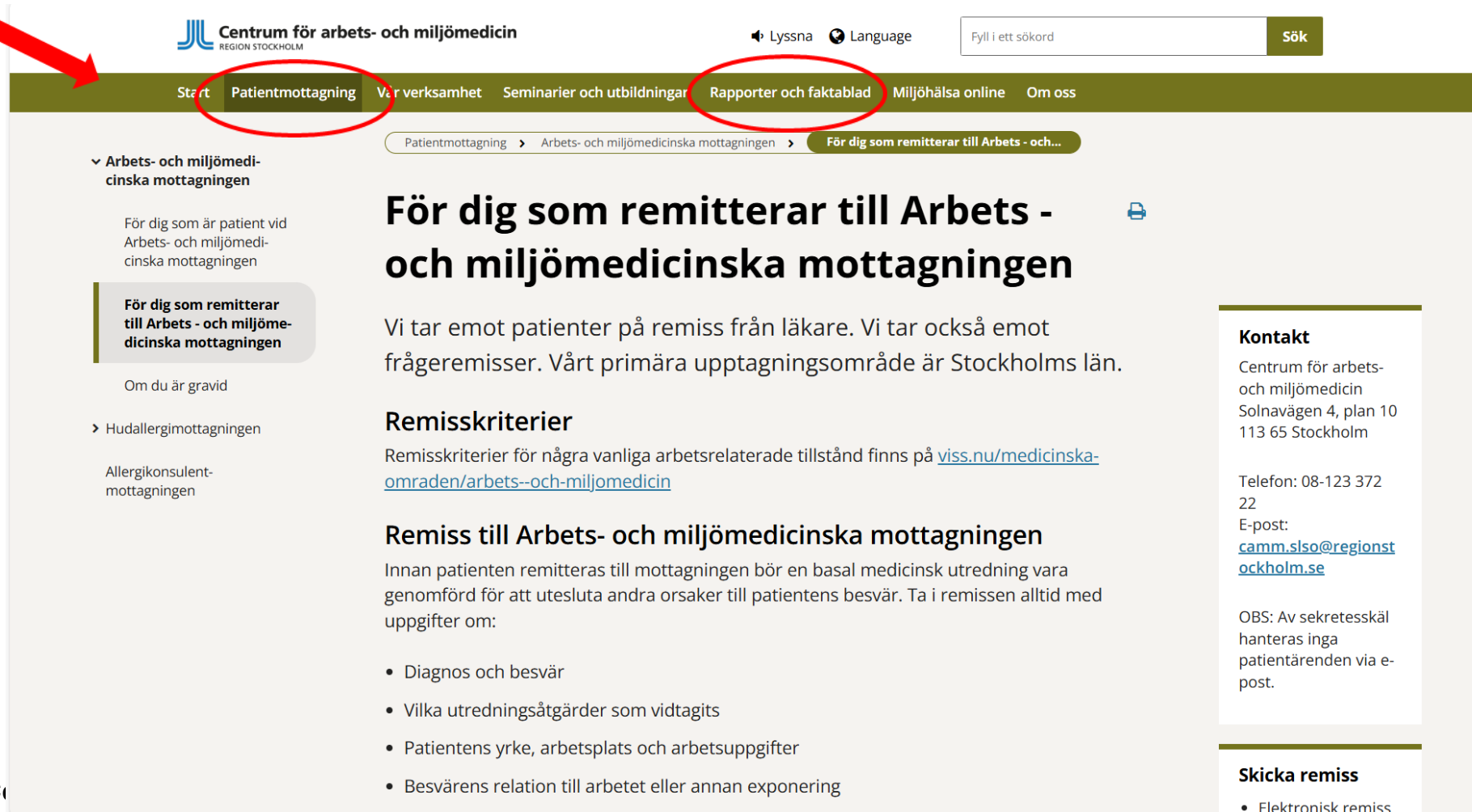
- Bagare/konditor (mjöldamm)
- Brandman (rökgaser)
- Målare (starka dofter, slipdamm, färg)
- Svetsare (svetsrök och irriterande gaser, metaller)
- Snickare/byggnadsarbetare (träddamm, betongdamm, slipdamm, starka dofter)
- Verkstadsarbeten där kemikalier används
- Veterinär, lantbrukare, djurskötare (hudflagor, hår, saliv, urin, damm)
- Frisör (hårspray, blekmedel, hårfärger)
- Florist/blombutiksarbete (pollen, dofter, växter)

Råd kring yrkesval, forts.

- Viktigt att ungdomar som står inför att välja yrke får **information om att det finns risker i vissa arbetsmiljöer.**
- Det är särskilt viktigt att skydda sig mot höga exponeringar om man har astma eller allergi.
- Det finns **arbeten man inte får utföra om man har astma.**
- **Viktigt att tänka igenom vilken typ av arbeten den utbildning man valt leder till, för att minska risken att man tvingas byta yrke!**

<https://www.camm.regionstockholm.se/>

Centrum för arbets- och miljömedicin
REGION STOCKHOLM

Lyssna Language

Fyll i ett sökord **Sök**

Start **Patientmottagning** Vår verksamhet Seminarier och utbildningar **Rapporter och faktablad** Miljöhälsa online Om oss

Patientmottagning > Arbets- och miljömedicinska mottagningen > **För dig som remitterar till Arbets - och...**

För dig som remitterar till Arbets - och miljömedicinska mottagningen

Vi tar emot patienter på remiss från läkare. Vi tar också emot frågeremisser. Vårt primära upptagningsområde är Stockholms län.

Remisskriterier

Remisskriterier för några vanliga arbetsrelaterade tillstånd finns på viss.nu/medicinska-omraden/arbets--och-miljomedicin

Remiss till Arbets- och miljömedicinska mottagningen

Innan patienten remitteras till mottagningen bör en basal medicinsk utredning vara genomförd för att utesluta andra orsaker till patientens besvär. Ta i remissen alltid med uppgifter om:

- Diagnos och besvär
- Vilka utredningsåtgärder som vidtagits
- Patientens yrke, arbetsplats och arbetsuppgifter
- Besvärens relation till arbetet eller annan exponering

Kontakt

Centrum för arbets- och miljömedicin
Solnavägen 4, plan 10
113 65 Stockholm

Telefon: 08-123 372 22
E-post: camm.slso@regionstockholm.se

OBS: Av sekretesskäl hanteras inga patientärenden via e-post.

Skicka remiss

- Elektronisk remiss

Skicka remiss

- Elektronisk remiss
- Vid användning av elektronisk remiss via journalsystemet TakeCare, kom ihåg att remissen bör omfatta särskilda detaljer.

- Remiss per post

Arbets- och miljömedicinska mottagningen vid Centrum för arbets- och miljömedicin
Solnavägen 4, plan 10
113 65 Stockholm

Länkar för mer info

- **Faktablad från centrum för arbets- och miljömedicin**

<https://www.camm.regionstockholm.se/rapporter-och-faktablad/faktablad/>

- **Arbetsmiljöverkets föreskrifter ”Medicinska kontroller i arbetslivet”**

<https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/foreskrifter/medicinska-kontroller-i-arbetslivet-afs2023-15.pdf>

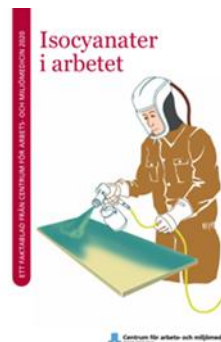
- **Arbetsmiljöverkets föreskrifter ”Planering och organisering av arbetsmiljöarbete” (inkl. kapitel 8 ”Minderårigas arbetsmiljö”)**

<https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/foreskrifter/planering-och-organisering-av-arbetsmiljoarbete-grundlaggande-skyldigheter-for-dig-med-arbetsgivaransvar-afs2023-2.pdf>

- **Plikt- och prövningsverket** <https://www.pliktverket.se/>

- **Polisen** <https://polisen.se/jobb-och-utbildning/bli-polis/antagningskrav/>

- **Transportstyrelsen** <https://www.transportstyrelsen.se/sv/vagtrafik/>

Länkar för mer info, forts.

- **Bok ”Medicinsk elevhälsa för rektorer, lärare och elevhälsoteam”**

<https://www.studentlitteratur.se/kompetensutveckling/skola-f-6/ledarskap-och-skolutveckling/medicinsk-elevhalsa-for-rektorer-larare-och-elevhalsoteam/#Inneh%C3%A5llsf%C3%B6rteckning>

- **Bok ”Evidensbaserad elevhälsa”**

<https://www.studentlitteratur.se/kompetensutveckling/medicin/pediatrik/evidensbaserad-elevhalsa-37314-03/>

Patientfall: 22-årig kvinna

Bakgrund:

- Mor och syster har astma.
- Böjveckseksem som barn. Känd allergi mot pollen och hund.

Utbildning:

- Gått djurskötartutbildning på Naturbruksgymnasium 2018-2020.

Arbete:

- Arbetar sedan 2020 som försöksdjurstekniker (enbart möss).
- Arbetsuppgifter: Har hand om möss och då framförallt rengöring av burar, utfordring mm, fyller på spån. Använder munskydd med filter då hon tömmer burar.

Patientfall: 22-årig kvinna forts.

Aktuella besvär:

- Sedan hösten 2022 besvär med **nysningar** på arbetet.
- Efter ytterligare 2-3 månader tillkom besvär med **nästäppa** och **ögonirritation**.
- Alla besvär var värst på arbetet (särskilt vid dammande arbetsmoment).
- Våren 2023 tillkomst av ihållande **hosta** och **tungt med andningen**.
- Juni 2023 fick hon diagnos **astma** och insattes på astmamedicinering.
- Förbättrad under sommaren (semester) men fick nya besvär vid återgång i arbete med rinnande ögon, nästäppa, nysningar, tungt att andas, hosta.

Patientfall: 22-årig kvinna forts.

Allergikutredning:

- Påvisad allergi mot björk och hund. Pricktest mot mus-urin positivt.

Exponeringsbedömning inklusive arbetsplatsbesök:

- Exponeras för musallergen framförallt vid städning, tömning och diskning av burar.
- Exponeringen för musallergen har under 3 år varit hög.
- Förutom musallergen exponeras patienten i sitt arbete för ett flertal olika luftvägsirriterande ämnen.

Patientfall: 22-årig kvinna forts.

Litteratursökning:

- 10-50 % av personal som arbetar med försöksdjur, främst råttor och möss, utvecklar försöksdjursallergi med symtom som rinit, konjunktivit, astma eller nässelutslag.
- Symtomen uppkommer ofta under de första åren med arbete med djur.
- Uppemot hälften av personerna med symtom har astma.
- Atopi och allergi mot andra pälsdjur är riskfaktorer för att utveckla försöksdjursallergi!

Patientfall: 22-årig kvinna forts.

- För att minska exponeringen för damm, allergen och gaser kan andningsskydd i form av filterskydd med fläkt i kombination med visir användas, vid särskilt dammande moment.
- Eftersom patienten utvecklat astma med en allergisk komponent **avrådes hon emellertid helt från fortsatt arbete som försöksdjurstekniker**, för att inte riskera en försämring.
- Rekommenderas göra arbetsskadeanmälan (allergisk astma).
- Arbetsgivaren ordnade omplacering till ett arbete utan djurexponering.

Patientfall: 19-årig man

Bakgrund:

- Far och syskon har astma och allergiska besvär. Haft infektionsutlöst astma som barn med besvär upp till 3 års ålder.

Utbildning:

- Går andra året på fordonsteknisk utbildning. Första året inriktat mot bilmekanik, andra året mot plåtslageri.
- På praktikplatsen hanteras diisocyanater (av andra). **Tvingats avbryta praktiken några veckor i förtid** eftersom det gjordes en medicinsk kontroll, han blev avstängd för att utreda ev. allergi och luftvägsbesvär.

Patientfall: 19-årig man forts.

Aktuella besvär:

- Sedan drygt ett år tillbaka tungt med andningen vid ansträngning, t.ex. vid trappgång och särskilt när han spelar fotboll. Tröttare än vanligt. Känslig för starka dofter.

Utredning på allergimottagning:

- Allergi mot kvalster, timotej, gråbo och hund.
- Astma. Insatt på astmamedicinering.

Förbättrad men fortfarande känslig för starka dofter.

Patientfall: 19-årig man forts.

- **P.g.a. astman får han inte arbeta i diisocyanat-exponerat arbete** (i enlighet med Arbetsmiljöverkets föreskrifter ”Medicinska kontroller i arbetslivet” AFS 2023:15). Han får inte heller vistas i lokaler där andra hanterar diisocyanater.
- Planerar att söka sig till en inriktning där han inte exponeras för diisocyanater och starka kemikalier på arbetet.
- Dock svårt hitta ”rena” miljöer inom verkstadsindustrin.

Tack för din uppmärksamhet!

Frågor?